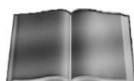

**Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України
Академія митної служби України**

Літвінов В.В.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ
ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ
“ОПИС ПРЕДМЕТІВ БОНІСТИКИ В МИТНІЙ
ДОКУМЕНТАЦІЇ” В РАМКАХ КУРСУ
“ОСНОВИ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ТА ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ
КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ”.**

AMCU

**Дніпропетровськ
2014**

УДК 739 . 7 : 7 .072 . 2 : 343 . 982 . 327

Методичні рекомендації для виконання лабораторної роботи “Опис предметів боністики в митній документації” в рамках курсу “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей” для спеціальностей “Право”, “Транспортні системи”, “Інформаційні системи”, “Міжнародна економіка”, “Фінанси”, “Облік, аудит”, “Менеджмент” / укл. В. В. Літвінов. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2014. – 28 с.

Укладач В. В. Літвінов, доцент кафедри митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки Академії митної служби України

Друкується в авторській редакції.

**Підписано до друку 14.01.2014. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,75. Облік.-вид. арк. 1,56. Тираж 20 прим.
Замовлення № 284
Дніпропетровськ: Академія митної служби України (свідectво про
видавничу діяльність ДК № 10 від 24.02.2000 р.).
49000, м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 8.**

Вступ

Перед посадовою особою митного органу так само, як і перед слухачами курсу “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей”, стоять два важливих завдання: по-перше, визначити, чи можна пропустити даний предмет через митний кордон; і, по-друге, як зареєструвати затриманий предмет в протоколі ПМП.

Для тренування навичок в розв’язанні цих завдань передбачені лабораторні завдання курсу Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей.

Мета. – ознайомити з основами мистецтвознавства та технології виготовлення різних видів культурних цінностей, з методиками атрибуції та експертизи предметів історичного та культурного значення, з основами правового регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України.

Завдання – у результаті вивчення навчальної дисципліни “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей” курсанти повинні:

знати:

- види і жанри предметів історичного та культурного значення;
- загальні класифікаційні ознаки різних видів культурних цінностей;
- технологічні особливості процесу створення виробів мистецтва;
- сучасні неруйнівні методи експертизи та експрес-аналізу культурних цінностей;
- методики визначення вартості різних видів культурних цінностей;
- порядок митного оформлення та контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України;

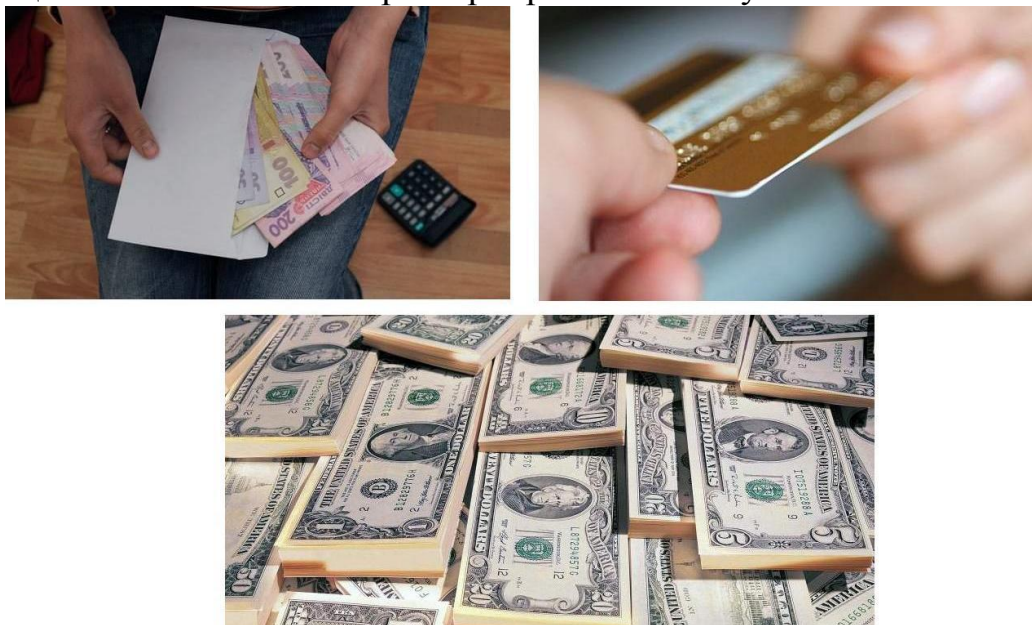
уміти:

- ідентифікувати подані до контролю культурні цінності із тими, що описані у Свідоцтві на право їхнього вивезення/ввезення;
- визначати правові підстави відповідних дій посадової особи митного органу;
- вірно описувати та реєструвати затримані культурні цінності у митній документації.

Одним з популярних предметів колекціонування та збиральництва залишаються предмети боністики. Боністика – спеціальна (допоміжна) історична дисципліна, яка вивчає грошові знаки і бони, які вийшли з обігу, як історичні документи, які відображають економічне та політичне положення суспільства. Колекціонерів же в першу чергу цікавлять рідкість та художня досконалість виробу.

Протягом останніх десятиліть вітчизняні засоби масової інформації регулярно висвітлюють корупційні скандали (які супроводжуються вилученням значних сум, як в національній так і в світових валютах) та боротьбу державних органів з тінявим обігом грошових знаків. При вилученні заробітної плати та хабара у конвертах посадові інструкції

працівників правоохоронних органів не передбачають ретельного опису банкнот. В даному випадку достатньо зафіксувати в протоколі номінал банкноти та її серійний номер. Переміщення грошей за допомогою банківських карт не передбачає навіть цього. В результаті не тільки у пересічного глядача (читача), але і у багатьох посадових осіб правоохоронних і митних органів складається одностороннє враження щодо цінності банкнот і о характері правил їх опису.

Рисунок № 1.

Прикладом чого можуть служити дані надруковані у 2010 році в “Каталозі культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій 1999-2009 рр.)” [2]. Так згідно даного видання 25.02.2003 року з Радилівського районного історичного музею було викрадено 15 банкнот, які є культурною цінністю. При цьому, не наведено жодного фото. Номер і серія банкноти (не плутайте з музейним інвентарним номером) наведені у 9 випадках з 15. 9 описів викрадених предметів занадто лаконічні: “Папір, друк, водяні знаки.” [2, с. 60-61].

Цікаво, на що розраховували працівники музею подаючи таку “вичерпну” інформацію.

Труднощі при атрибуції предметів боністики деякою мірою подібні до труднощів при описі предметів нумізматики та друкованої графіки, але мають свою специфіку. Тому митникам і їх колегам в подібній ситуації при атрибуції та описі банкнот необхідно враховувати наступні XVII особливостей:

I. Згідно чинного законодавства¹ при оформленні Свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) предмети фалеристики, нумізматики, боністики та філателії не супроводжуються фотокартками, що, без сумнівів, ускладнює їх ідентифікацію. Але в Протоколі про порушення

---

¹ Пункт 2.1 Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України [7].

митних правил необхідно розмістити масштабні фото лицьового та зворотного боків банкноти та як вона виглядає на просвіт (для фіксації водяних знаків).

II. На сьогоднішній день у населення зберігається значна маса банкнот, які перестали бути платіжним засобом. Наприклад, 16 європейських країн відмовились від традиційних національних валют та перешли на євро. Всі країни Східної Європи, значна кількість країн Африки та Азії після “оксамитових”, “кольорових” та звичайно-кривавих революцій, громадянських війн та “демократичних” реформ ХХ століття змінили свої назви, або припинили своє існування, що супроводжувалось випуском нових банкнот та вилученням з обігу старих. В більш стабільних країнах для ускладнення життя фальшивомонетникам також відбувається випуск банкнот нового покоління та вилученням старих. В якості приклада згадайте скільки разів змінювала свій зовнішній вигляд українська банкнота номіналом одна гривня за останні роки.

Рисунок № 2. Зовнішні зміни української банкноти номіналом одна гривня 1992, 1995, 2004 та 2006 років випуску².

Тому, перед посадовою особою митного органу стоїть завдання знати, які банкноти залишаються платіжним засобом, а які лише предмет колекціонування, який згідно чинного вітчизняного законодавства ще не є культурною цінністю.

III. Згідно чинного законодавства вітчизняна або іноземна банкнота, яка не є платіжним засобом вважається культурною цінністю, якщо вона надрукована до 1960 року включно³. При неможливості ідентифікувати предмет, як банкноту її слід описувати, як твір графіки. В даному випадку

² В наш час вилучені з обігу за винятком банкнот зразка 2006 року.

³ Пункт 12 Додатку 1 до пункту 1.5 Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України [7].

предмет буде вважатися культурною цінністю, якщо він виготовлений до 1945 року включно ⁴.

IV. Нажаль, у чинному законодавстві **досі** чітко не прописано оформлення (перевірка) документів на переміщення через митний кордон України колекцій, які складаються з предметів, які за віком не є культурними цінностями.

V. Заповнення Протоколу починається з фіксації предмету, який надійшов до опису. У випадку з предметами боністики необхідно зазначити:

- країна, платіжним засобом якої була або є ця банкнота (бон, ...);
- номінал;
- серійний номер;
- рік випуску, або затвердження банкнот цього зразка.

VI. Для заповнення протоколу необхідно визначити індекс даної культурної цінності. Система кодування культурних цінностей згідно Українському коду товарів зовнішньоекономічної діяльності, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 3911/92 від 9 грудня 1992 року складається з шести позицій.

Перша позиція визначає: **тип культурної цінності (з урахуванням коду товару за УКТ ЗЕД) 97 групи:**

9701 – Картини, малюнки пастелі, повністю виконані вручну, винятком малюнків товарної позиції 4906 та інших готових виробів, розмальованих або декорованих вручну; колажі та аналогічні декоративні зображення;

9702 – Оригінальні гравюри, естампів та літографій;

9703 – Оригінальні скульптури і статуетки з будь якого матеріалу;

9704 – Марки поштові або гербові марки, знаки поштової оплати гашені, у тому числі першого дня гашення, поштовий папір (гербовий папір) та аналогічні предмети, використані або не використані, за винятком товарів товарної пропозиції 4907;

9705 – Колекції та предмети колекціонування з зоології, ботаніки, мінералогії, анатомії, історії, археології, палеонтології, етнографії чи нумізматики;

9706 – Предмети антикваріату віком понад 100 років.

В кодї виставляється чотирьохзначне число, яке складається цифр відповідного індексу УКТЗЕД: 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706.

Друга позиція визначає **вид культурної цінності**, який для кожного типу культурної цінності буде свій.

Третя позиція визначає **функціональну приналежність** культурної цінності згідно кодування в системі “Іскра”. В кодї виставляється порядковий номер відповідної функції для даного предмета:

---

⁴ Пункт 7 Додатку 1 до пункту 1.5 Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України [7].

201 ікони	215 годинники
202 хрести	216 книги
203 складні	217 меблі
204 картини (малюнки)	218 вироби із скла
205 емалі	219 - вироби із золота
206 гравюри	220 вироби із срібла
207 ордени	221 скульптури (статуї)
208 медалі	222 філателія
209 монети	223 музичні інструменти
210 килими	224 документи
211 текстиль	225 книги
212 кераміка	226 стародавня зброя
213 посуд	227 грошові знаки
214 побутові предмети	228 інше

Четверта позиція визначає **приналежність до складових частин та фрагментів культурних пам'яток**, та передбачає відповідь на два запитання.

Чи є предмет **складовою частиною або фрагментом (1)** цілої в минулому пам'ятки, чи він є **самостійною пам'яткою (0)**.

П'ята позиція визначає **приналежність до археологічних об'єктів**, та передбачає відповідь на два запитання. Чи є предмет археологічним об'єктом **(1)**, чи він **не є археологічним об'єктом (0)**.

Шоста позиція визначає **Порядковий номер за Додатком до Регламенту ЄС № 116/2009 від 18.12.2008**, який складається з 15 позицій:

01 – археологічні об'єкти віком більше ніж 100 років, які є продуктом розкопок чи відкриттів на суходолі чи під водою;

02 – елементи, які складають невід'ємну частину художніх, історичних чи релігійних пам'ятників, які були розділені, віком понад сто років;

03 – картини і живопис, повністю виконані вручну будь-яким способом і на будь-якому матеріалі;

04 – акварель, гуаш і пастель повністю виконані вручну на будь-якому матеріалі;

05 – мозаїка з будь-якого матеріалу, виконана повністю вручну крім тієї, яка потрапляє під категорії 1 чи 2, і малюнки, виконані повністю вручну на будь-якому матеріалі. Яким більше 50 років і які не належать їх авторам;

06 – **оригінальні гравюри, естампи, шовкографія та літографія, з відповідними поверхнями та оригінальними плакатами, яким більше ніж 50 років та які не належать їх авторам;**

07 – оригінальні скульптури чи статуї і копії, виготовлені таким же способом, як і оригінали, крім передбачених в категорії 1;

08 – фотографії, фільми та їх негативи;

09 – книги видані до 1501 року, включаючи манускрипти, карти та музичні партитури;

10 – книги віком більше ніж 100 років поодиноці або в колекції;

11 – друковані мапи віком більше ніж 200 років;

12 – архіви і будь-які їх елементи віком більше 50 років;

13 – колекції і зразки зоологічних, ботанічних, мінералогічних, анатомічних, історичних, палеонтологічних, етнографічних чи нумізматичних колекцій;

14 – транспортні засоби віком більше 75 років;

15 – будь-які інші предмети антикваріату, які не включені до категорії 1-14 віком від 50 до 100 років та більше 100 років: (іграшки і ігри, посуд, вироби із золота та срібла, меблі, оптичні, фотографічні чи кінематографічні апарати, музичні інструменти, настінні і наручні годинники і їх частини, вироби із дерева, кераміка, гобелени, килими, шпалери, зброя).

Для зручності та прискорення в визначенні необхідного коду для тієї, чи іншої культурної цінності колективом викладачів кафедри митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки Академії митної служби України була створена таблиця:

Таблиця № 1.

КОДУВАННЯ ПРЕДМЕТІВ БОНІСТИКИ ЗГІДНО УКРАЇНСЬКОГО КОДУ ТОВАРІВ ЗОВНІШНЬО ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, “ІСКРИ”, РЕГЛАМЕНТУ ЄЕС № 116/2009 від 18.12.2008 року”.

№	Назва форми	Код
1	Банкнота самостійна пам’ятка	9702.01.227.0.0.06
2	Банкнота самостійна пам’ятка археологічна знахідка	9702.01.227.0.1.06
3	Банкнота фрагмент	9702.01.227.1.0.06
4	Банкнота фрагмент археологічна знахідка	9702.01.227.1.1.06

VII. В 99 % випадків основою предметів боністики виступає папір, але, згідно чинних правил, необхідно зазначити і вид паперу. І ось тут, як завжди, починається саме цікаве. У 1971 році було відомо більш ніж **600 видів (!)** паперу, які розподілялися на 11 класів:

“1. Для печати (типографская, офсетная, иллюстрационная для глубокой печати, картографическая, мелованная, газетная, бумага для обоев и др.) – отличается высокой гладкостью, белизной; хорошо впитывает печатную краску.

2. Для письма (писчая, почтовая, конвертная, для карточек и др.) – отличается хорошей проклейкой, малой впитывающей способностью и высокой гладкостью).

3. Чертёжно-рисовальная (рисовальная, чертёжная, чертёжная прозрачная, чертёжная калька и др.).

4. Электроизоляционная бумага (конденсатная, кабельная, телефонная, изоляционно-намоточная и др.) – отличается высокой механической прочностью, хорошими диэлектрическими свойствами.

5. Папиросная (мундштучная, папиросная, сигаретная, курительная) – по композиции, свойствам и технологии изготовления бумаги этого класса весьма разнообразны.

6. *Впитывающая (фильтрованная, промокательная, пропиточная)* – применяется для производства фибры, пергаменты, сан. - гигиенических изделий и т. п.; отличается высокой пористостью, хорошо впитывает жидкости.

7. *Бумага для аппаратов (телеграфная лента, лента Крида, перфокарточная и др.)* – характеризуется повышенной механической прочностью.

8. *Светочувствительная (основы)* – фотоподложка, служащая для изготовления фотографической бумаги, светочувствительная для светокопий и др.; отличается высокой механической прочностью, хорошей проклейкой и рядом спец. свойств.

9. *Переводная (основы – копировальная, переводная и другие)* – подвергается специальной обработке.

10. *Обёрточная* – применяется для упаковки пищевых продуктов и промышленных товаров – мешочная, чайная, спичечная, бутылочная, фруктовая, растительный пергамент, светонепроницаемая, основа для парафинирования, армирования и т.д. Отличается высокой эластичностью и механической прочностью.

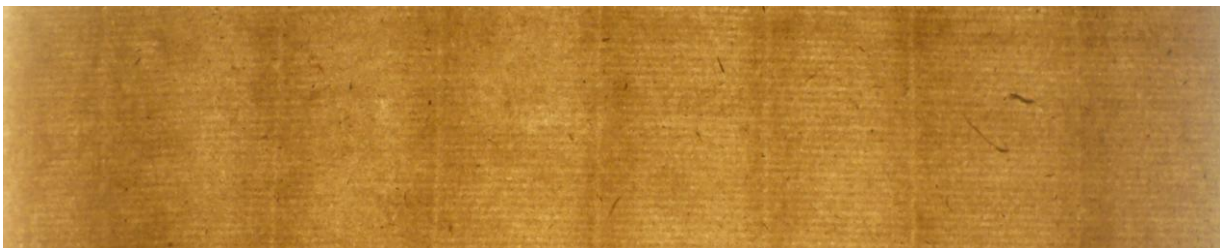
11. *Промышленно-техническая бумага разного назначения.*” [5].

Чи варто казати що в наш час ординарного паперу переважна більшість наших сучасників ніколи не чула про більшість з названих класів не кажучи вже проте, що існують в кожному виді ще і сорти паперу. Так в Японії в особливо урочистих випадках⁵ для письма використовувався вищий сорт паперу “хоосё” – в міру щільна, не глянцева, така, що начебто вбирає денне світло.

Думаю, що Ви зі мною погодитесь, що наївно було б очікувати від непідготовленої людини знань навіть початкових тонкощів поліграфічної науки. До того ж, слід враховувати що в першому та другому класі паперу окремі позиції належать сортам паперу з філігранями (водяними знаками).

Якщо Ви не вважаєте себе компетентною особою в класах, видах і типах паперу, Ви можете зазначити в протоколі в пункті про характер основи: “папір з водяними знаками” (при умові, що вони там є).

Найпоширеніший варіант паперу з водяними знаками – це верже.

Рисунок № 3. Папір верже на просвіт.

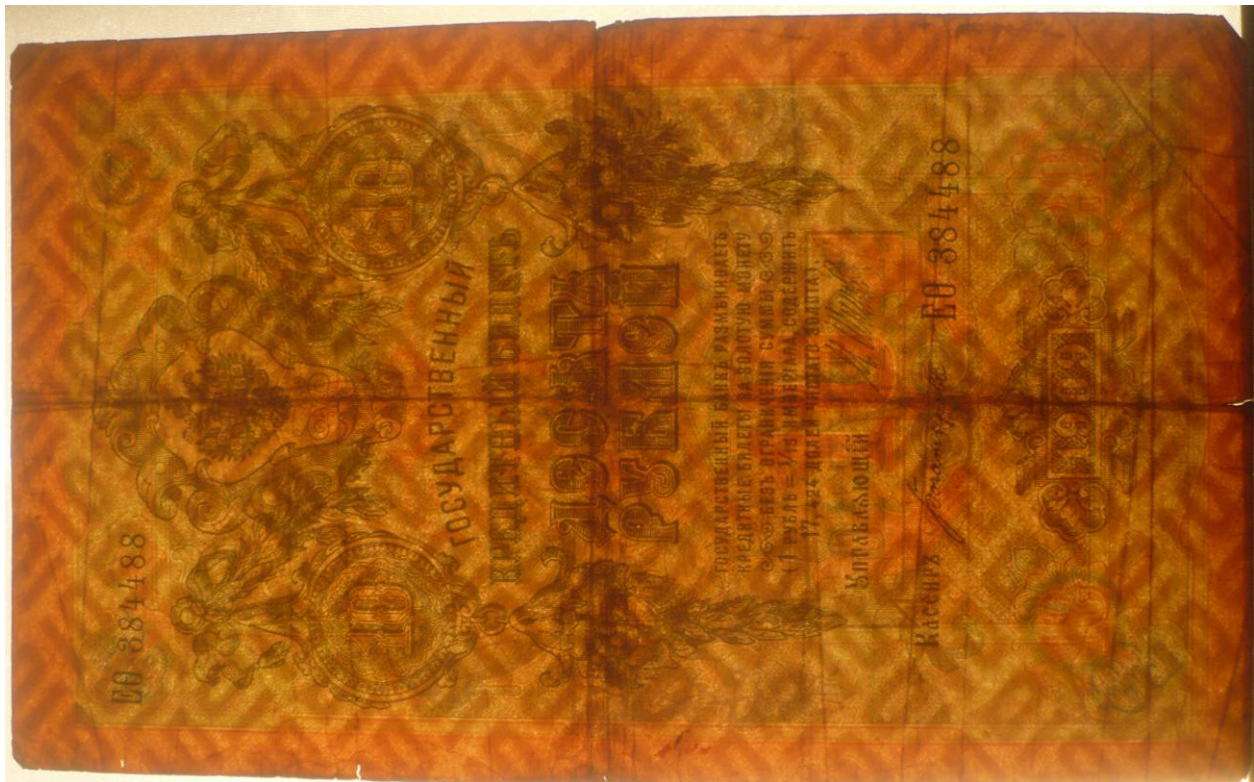
Як бачите, ідентифікувати цей вид паперу достатньо легко, тому що водяні знаки утворюють сітку, характер якої фіксується в протоколі.

---

⁵ Для написання вірчих грамот, важливих документів, офіційних послань....

Решту водяних знаків можна розділити на наступні групи за характером зображення:

1) з літерною частиною;

Рисунок № 4. На банкноті 10 рублей 1909 року Російської Імперії філіграні складаються з цифр “10”, розташованих по всій площі основи.

2) з сюжетною частиною;

Рисунок № 5. На перуанській банкноті 50 інті 1987 року випуску філіграні виконані у вигляді портрету Ніколаса де Пьєрола, також надрукованого на лицьовому боці банкноти.

3) комбінований.

Рисунок № 6. На банкноті в сто рублів Російської Імперії філіграні складаються з портрету імператриці Катерини II (в лівій частині банкноти, якщо дивитися зі зворотного боку) та орнаменту, який складається з цифр “100” розташованих по всій площі основи.

В останньому випадку комбінація водяних знаків може складатись не тільки з поєднання рисунка і тексту, але і з накладання кожного з вище названих видів на сітку верже. Це все повинно знайти своє відображення в протоколі.

Рисунок № 7. Папір верже з додатковими водяними знаками у вигляді оленя.

VIII. В протоколі необхідно відзначити колір основи. Але це бувають випадки, коли основа щільно вкрита фарбовим шаром з обох боків. В цьому випадку в протоколі зазначають: “колір основи неможливо визначити”.

IX. Всі предмети боністики (банкноти) є твором двосторонньої друкованої графіки, тому в протоколі про порушення митних правил необхідно це враховувати.

X. Наші постійно мандруючі сучасники неодноразово мали можливість зіткнутись з таким явищем, як **банківські надпечатки** ⁶. Існуючі види надпечаток умовно можна розділити на наступні групи:

По-перше: частина банкнот першої серії одразу вилучається з фінансового обігу, шляхом розміщення на банкноті банківських надпечаток. Як правило, це робиться для ознайомлення компетентних органів з особливостями нових банкнот, для кращої боротьби з підробками. Як правило, по діагоналі банкноти розташовано один з наступних надписів ⁷ великими друківаними літерами: “**ОБРАЗЕЦ**” (Російська Федерація, Болгарія); “**ЗРАЗОК**” (Україна); “**MUSTER**” (Австрія, Німеччина); “**MODEL**” (Албанія); “**AMOSTRA**” (Бразилія); “**MINTA**” (Угорщина); “**GLAY MAU**” (В’єтнам); “**MUESTRA**” (Іспанія); “**CAMPIONE**” (Італія); “**PARAUGS**” (Латвія); “**CONTON**” (Малайзія); “**WZOR**” (Польща); “**ESPASIME**” (Португалія); “**SPEZIMEN**” (Швейцарія); “**PROFTRYK**” (Швеція); “**EKSEMPLAAR**” (Південно Африканська Республіка); “**SPECIMENT**” (Швейцарія);

“” (Арабські країни); “” (Ізраїль) [6, с. 338];

“” (Китай).

Існують випадки, коли подібний текст проставляється одразу декількома мовами (3).

Зміст таких банківських надпечаток заноситься в протокол мовою оригіналу.

По-друге: у випадку вилучення державними фінансовими органами фальшивої банкноти на ній ставилась печатка “**ФАЛЬШИВЫЙ**” (4), або з подібним за змістом текстом іншими мовами.

По-третє: Також банківські надпечатки ставляться відповідними державними органами при зростаючій інфляції, коли на старі банкноти

⁶ Визначення цьому терміну можна побачити в **Словнику Термінів** на сторінці 26 даного методичного посібника.

⁷ Наведенні вище дані лише приклад, а не деталізований перелік існуючих видів подібного роду надпечаток.

додруковують нові нулі та відповідні надписи. Подібні приклади можна побачити на німецькій (5) та Придністровській (6) банкнотах.

В-четвертих: при проголошенні окремими регіонами країни своєї незалежності вони (до впровадження своєї валюти) використовують грошову масу колишньої держави, прикрашену печатками нового казначейства або, як це було в Придністров'ї (8) та Ірані (9), поштовими або гербовими марками.

В-п'ятих: при зміні форми державної влади на банкнотах нова влада різноманітними засобами знищує символи попереднього режиму, прикладом чого слугують іранські ріали (7, 10).

Для кращої наочності розглянемо, розташовані нижче **Рисунок № 8** та **Рисунок № 9**, які ілюструють наведені приклади банківських надпечаток. Для кращої інформативності на рисунку № 9 стрілками виділені згадані вище різновиди банківських надпечаток.

В якості прикладів були розглянуті банківські надпечатки на наступних банкнотах:

1. 500 рублей 1997 випуска. *Российская Федерация. Зворотній бік.*
2. 5 євро.
3. 5 юаней. *Китай.*
4. *Банкнота краткосрочного обязательства Государственного казначейства на сумму 50 рублей. Российская Республика 1917 год.*
5. Мільярд німецьких марок. 1923 рік.
6. 50 000 рублей-купонов Приднестровье 1994 года, перепечатанные из 50 Приднестровских рублей-купонов.
7. 100 ріалов Іран після Ісламської революції 1979 року. *Портрет шаха прикрито традиційним для Персії візерунком.*
8. *Перші банкноти Придністровсько Молдавської республіки. На радянську банкноту 10 рублей зразка 1961 року наклеєна марка з портретом генералісимуса Суворова А. В.*
9. 50 ріалов (зворотній бік) Іран після Ісламської революції 1979 року. *Марка з портретами духовних лідерів Ірану завірена печаткою з арабським та англійським текстом: “*TEHERAN_IRAN*” та датою: “21.IV.1982”.*
10. 50 ріалов (лицьовий бік) Іран після Ісламської революції 1979 року. *Портрет шаха перекреслено.*

1

2

3

4

5

6

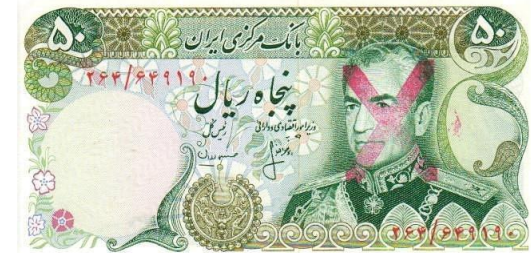
7

8

9

10

Рисунок № 8.

1

5

8

2

6

9

3

7

10

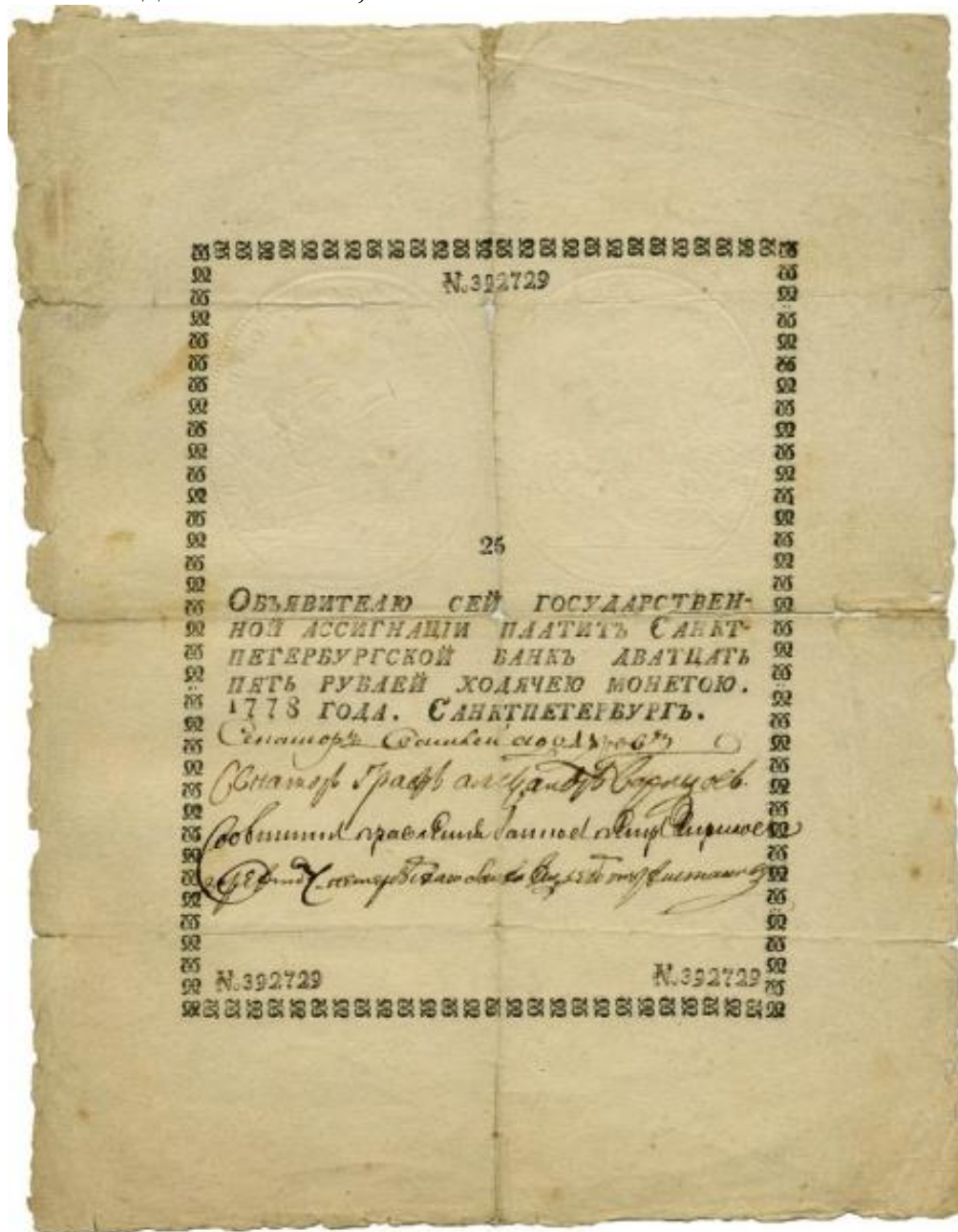
4

Рисунок № 9.

XI. Розмірі виробу (довжина, ширина), вказуються у см.

XII. Надписі розташовуються як на лицьовому, так і на зворотному боці банкноти. Вони містять в собі назву країни, ім'я і титул правителя, інформацію про державний орган та посадову особу, які відповідають за процес випуску банкнот, дані про рік випуску та номінал банкноти.

XIII. Для перших банкнот XVIII-XIX століть було притаманно використання як друкованого так і рукописного тексту. Тому фіксуючи надписи необхідно зазначити, як саме вони виконані.

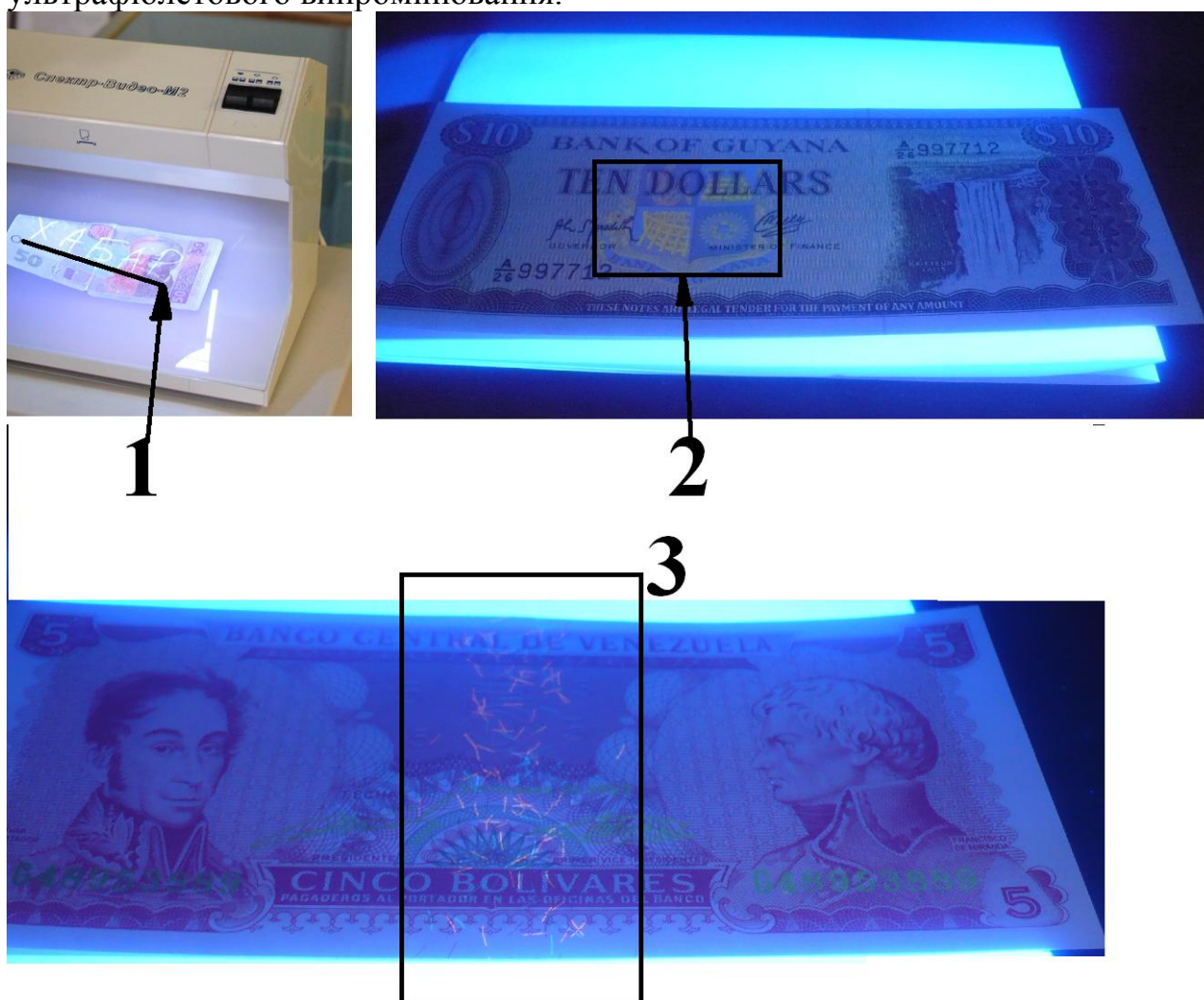

Рисунок № 10. 25 рублёвая ассигнация 1778 года выпуска Российская Империя.

XIV. Надписи банкноти переносяться до протоколу мовою оригіналу. При неможливості перенести до протоколу далекосхідні ієрогліфи, арабську в'язь або символи івриту їх або фотографують або перемальовують.

XV. Якщо умови дозволяють, то в протоколі фіксується, як себе поводить предмет в ультрафіолетовому випромінюванні. Вже згадані засоби масової інформації привчили нас, що в ультрафіолеті можна побачити слово “хабар” (1) або його аналог під час показового затримання чергового корупціонера. Але це не завжди так. Банкноти XVIII, XIX та більшої частини XX століття під ультрафіолетовим випромінюванням залишаються інертними. А ось окремі банкноти кінця XX початку XXI століть мають елементи захисту від підробок, які проявляють себе саме в цих променях. Так, наприклад, на банкноті 10 доларів Гайани (2) в ультрафіолетовому випромінюванні жовтим світлом сяють елементи державного герба. Але найбільш поширеним є випадок проілюстрований на венесуельській банкноті 5 боліварів (3). В центрі банкноти хаотично розташовані кольорові волокна, які світяться під впливом ультрафіолетового випромінювання.

Рисунок № 11. Варіанти реакції банкноти в ультрафіолетовому випромінюванні.

XVI. Не слід давати оцінку стану збереження. Достатньо лише назвати існуючі пошкодження та дефекти.

XVII. При наявності Свідоцтва на право вивезення в протокол заносяться основні данні цього документу: **номер Свідоцтва; коли і ким**

видано; інформацію про автора або країну виробника, назву, час виготовлення, матеріал, техніку, орієнтовну вартість.

Для зручності та уніфікації описів культурних цінностей колективом кафедри та митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки були розроблені форми опису різноманітних культурних цінностей Академії митної служби України, а зараз створюються їх електронні форми. Заповнення даних форм дозволяє прискорити процес ідентифікації культурної цінності, та уникнути прикрих помилок.

В якості приклада розглянемо, як виглядає форма опису банкноти в Протоколі про порушення митних правил на паперовому носії.

ПЛАН ОПИСУ БАНКНОТИ.

1.	Вид культурної цінності – банкнота серія _____, номіналом _____, _____ року випуску.
2.	Масштабне фото банкноти (лицьового боку, зворотного та фото водяних знаків).
3.	Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі” та регламенту Ради (ЄЕС) № 116/2009 від 18.12.2008 року.
4.	Розміри банкноти: довжина _____ см; ширина _____ см.
5.	Характер основи папір інше
6.	Колір основи. білий; червоний; помаранчевий; жовтий; зелений; блакитний; синій; фіолетовий; чорний; коричневий; інше.
7.	Наявність філіграней – присутні. відсутні
8.	Вид філіграней Перенести до протоколу. сюжетна; літерна; сюжетно-літерна.
9.	Місце розташування філіграней на основі I чверть II чверть III чверть IV чверть По всій площині основи.

10		Характер зображення з лицевого боку банкноти:	
Номінал		рукописний текст	
		друкований текст	
Серійний номер		рукописний текст	
		друкований текст	
Назва країни національною валютою, якої вона виступає (виступала)			
Основний сюжет зображення:			
Зміст літерної складової:			
Наявність банківських надпечаток:		марка;	
		типографські виправлення тексту або номіналу;	
		діагональних кольорових смуг з текстом;	
		діагональних кольорових смуг з текстом;	
		тексту:	
			ОБРАЗЕЦ
			ЗРАЗОК
			MUSTER
			MODEL
			AMOSTRA
			MINTA
			GLFY MAU
			MUESTRA
			CAMPIONE
			PARAUGS
			CONTON
			WZOR
			ESPASIME
			SPEZIMEN
			PROFTRYK
			EKSEMPLAAR
		Specimen	
		نموذج	
		AM 117	
			
		Інше...	
		інше	

11	Характер зображення зі зворотного боку банкноти:	
	Основний сюжет зображення:(перенести до протоколу).	
	Зміст літерної складової: (перенести до протоколу).	
12	Основні кольори, які використовувались під час друку.	
		білий;
		червоний;
		помаранчевий;
		жовтий;
		зелений;
		блакитний;
		синій;
		фіолетовий;
		чорний;
		коричневий;
		інше.
13	Як поводить себе банкнота в ультрафіолетовому випромінюванні. (Перенести до протоколу).	
14	Стан збереженості банкноти. Наявність:	
	забруднень	
	втрат	
деформацій		
15	Місце, де була знайдена банкнота:	
16	Наявність свідоцтва на право вивезення:	
		присутнє
		відсутнє
17	Відомості з свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення): № Свідоцтва, де, коли і ким видано. Данні про автора або країну виробника, назва виробу, час виготовлення, матеріал, техніка, орієнтовна вартість. Перенести до протоколу.	

Для прикладу опису банкноти в ПМП автор обрав дві європейські банкноти ХХ ст. Не дивлячись на те, що більшість недіючих банкнот випущені після 1960 року і згідно пункту 12 Додатку 1 до Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України не відносяться до культурних цінностей, але при необхідності посадовій особі затримати фізичну особу при перетині кордону ці банкноти можуть розглядатися, як елементи колекції предметів боністики. А згідно чинного законодавства вивезення колекцій потребує дозволу контролюючих державних органів. На відміну від банкнот, які залишаються платіжним засобом і можуть переміщуватись в гаманці, колекції предметів боністики, як правило, знаходяться в спеціальній упаковці.

До опису надійшла банкнота “Государственный кредитный билетъ пять рублей” 1909 року випуску. (Російська Імперія).

1. Вид культурної цінності – банкнота номіналом п'ять рублів Російської Імперії. Серія У А – 168. 1909 року випуску.

2. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі” та регламенту Ради (ЄЕС) № 3911/92 від 9 грудня 1992 року: 9702.01.227.0.0.06

3. Фото:

4. Розміри банкноти: довжина 10 см; ширина 15,6 см.

5. Характер основи – папір з водяними знаками.

6. Колір основи неможливо визначити.

7. Філіграні присутні.

8. Вид філіграней. Сюжетно-літерна частина. Зображення складається з геометричного орнаменту, в якій вписано чисельні цифри “5”.

9. Місце розташування філіграней – по всій площині основи.

10. Характер зображення з лицевого боку банкноти: на фоні стилізованого розкритого шатра з горностаєвої мантиї розташовано великий герб Російської Імперії (двоглавий орел зі скіпетром та державою, над головами якого знаходиться імператорська корона). На кожному крилі орла знаходиться по чотири щита з гербами, на груді ще один з Георгием Победоносцем. В верхній частині шатра знаходиться велика імператорська корона. Під орлом – держава, яка лежить на двох перехрещених зі скіпетром мечях. Перед державою голова левиці. Під малюнком в стилізованій рамці на фіолетовому фоні білим кольором надруковано наступний текст⁸: “1. размень государственныхъ кредитныхъ билетовъ на золотую монету обезпечивается всемъ достояніемъ государства. 2. государственные кредитные билеты имеют хождение во всей имперіи наравне съ золотую монетою. 3. за подделку кредитныхъ билетовъ виновные подвергаются лишенію всехъ правъ состоянія и ссылке въ каторжную работу”. Під рамкою з текстом великий надпис “5 ПЯТЬ

⁸ В тексті в підкреслених випадках замість літери “е” надруковано літеру ѣ “ять”.

РУБЛЕЙ 5”. Дві подібні “5” поруч з короною. Навколо рисунка орнамент, який складається з надпису “5 рублей”. Банківські надпечатки відсутні.

11. Характер зображення зворотного боку банкноти: стилізована рамка, над верхніми кутами якої дві великі цифри “5”. В верхній частині зображення в овальному медальйоні великий герб Російської Імперії, під яким надпис прописом 1909. В рамці порядковий надпис⁹[1]: “У А – 168* ГОСУДАРСТВЕННЫЙ* КРЕДИТНЫЙ БИЛЕТЪ* ПЯТЬ РУБЛЕЙ* государственный банкъ размѣниваетъ* кредитные билеты на золотую монету* безъ ограниченія суммы* (1 рубль=1/15 имперіала, содержитъ* 17,424 долей чистаго золота). *Управляющій М. Шимов* Кассиръ ...¹⁰ *У А – 024”. В нижньому круглому медальйоні велика цифра “5”. Навколо рисунка орнамент, який складається з надпису “5 рублей”.

12. Основні кольори, які використовувались під час друку:

- на лицьовому боці: синій, фіолетовий, беж, сірий, зелений, рожевий, білий.

- на зворотному боці: синій, фіолетовий, беж, сірий, рожевий.

13. В ультрафіолетовому випромінюванні банкнота веде себе інертно.

14. Стан збереження банкноти: в верхній частині два надриви, наявні сліди перегинів. Забруднення, плями і втрати відсутні.

15. Місце, де знайдено: .....

16. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

---

⁹ В тексті в підкреслених випадках замість літери “е” надруковано літеру “ять”.

¹⁰ Підпис не розбірливий.

До опису надійшла банкнота 500 злотих Польської Народної Республіки. Серія GB 2311680. 1982 року випуску.

1. Вид культурної цінності – банкнота номіналом 500 злотих Польської Народної Республіки. Серія GB 2311680. 1982 року випуску.

2. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскри” та регламенту Ради (ЄЕС) № 116/2009 від 18.12.2008 року: 9702.01.227.0.0.06

3. Фото:

4. Розміри банкноти: довжина 13,7 см; ширина 6,3 см.
5. Характер основи – папір з водяними знаками.
6. Колір основи в минулому білий, зараз жовтуватий.
7. Філіграні присутні.
8. Вид філіграней. Сюжетна частина. Зображення складається з білого орла – державного герба ПНР.
9. Місце розташування філіграней – в лівій частині основи, якщо дивитись з її лицьового боку.
10. Характер зображення з лицьового боку банкноти: чоловічий портрет (верхня частина бюста), який повернутий напівпрофілем в лівий бік банкноти. На плечі надпис: “TADEUSZ KOSCIUSZKO”. Голова чоловіка розділяє надпис в верхній частині банкноти: “NARODOWY” ... “BANK POLSKI” надпис виконано крупним шрифтом, при цьому перша літера кожного слова більше інших. Під словом “NARODOWY” розташовано серію та номер банкноти: “GB 2311680”. В лівому нижньому куті на лавровій гілці розташованій надпис: “500”. В правій частині банкноти під словами “BANK POLSKI” розташовано порядковий надпис: “500 * PIECSET ZLOTYCH * WARSZAWA, 1 CZERWCA 1982 r. * PREZES * ...” (підпис не розбірливий) _____ “GLOWNY SKARBNIK * ... (підпис не розбірливий)”. Між словами “PREZES” та “GLOWNY SKARBNIK” розміщено орла, який розкрив крила (герб Польщі). Під орлом серія та номер банкноти “GB 2311680”

11. Характер зображення зворотного боку банкноти: В верхній частині банкноти розміщується надпис: “NARODOWY BANK POLSKI 500” надпис виконано крупним шрифтом, при цьому перша літера кожного слова більше інших. Цифра “500” перевита декоративною стрічкою. В лівому куті зображення дворянського герба (дивись фото) в центральному

медальйоні якого прописом великі літери: “TK”, в центрі стилізоване зображення прапора, в верхній частині якого надпис: “ZYWIA Y BRONIA”. Під надписом в лавровому вінку перехрещеному списом та пікою, зробленою з коси, розташована емблема (дивись фото).

В правому нижньому куті монограма з трьох великих літер прописом: “NBP”. В нижній частині банкноти розміщено надписи: “500”, та надпис в два рядки: “PIECSET ZLOTYCH * BILETY NARODOWEGO BANKU POLSKIECOSA PRAWNYM SRODRIEM PLATNICZYM W POLSCE”

12. Основні кольори, які використовувались під час друку:

- на лицьовому боці: фон надруковано рожево-помаранчевими та зеленими смугами; номер та серія банкноти надруковані червоним, решта надписів, портрет Тадеуша Костюшко та герб ПНР – чорним; лаврова гілка та цифри “500” в лівому нижньому куті - зеленим.

- на зворотному боці: надписи виконані коричнево-сірим кольором; решта зображень – коричневим та рожево-помаранчевим.

13. В ультрафіолетовому випромінюванні банкнота веде себе інертно.

14. Стан збереження банкноти: потемніння основи, наявні сліди перегинів по всій її площині. Забруднення на зворотному боці у вигляді плями рожевого кольору (в правій частині банкноти), над ним чисельні темно-червоні крапки. Втрати відсутні.

15. Місце, де знайдено: .....

16. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Список рекомендованої літератури.

1. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей. Підручник. / О. Л. Калашникова. – Київ: Знання, 2006. 480 с.

2. Каталог культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій 1999-2009 рр.). / [упоряд.: М. Ю. Шандрук, О. В. Юрченко-Микита]. – Київ, 2010. 136 с.

3. Літвінов В.В. Особливості опису предметів боністики в протоколі про порушення митних правил. // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі. Том 1. Тези VI міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Дніпропетровськ, АМСУ, 2013. – С. 313-315.

4. Регламент № 116/2009 Совета (ЕС) об экспорте товаров культурного назначения от 18 декабря 2008 года // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b24

5. Смирнов В. А. Бумага. // Большая Советская Энциклопедия. Т. 4. М., Советская Энциклопедия, 1971. С. 108-109.

6. Щёлоков А. А. Увлекательная бонистика. Факты, легенды, открытия в мире банкнот / А. А. Щёлоков. – М.: Эксмо, 2007. – 384 с.: ил. – (Энциклопедия коллекционера).

Електронні ресурси:

7. Інструкція “Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України” від 09.07.2002. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0571-02>

8. Український класифікатор товарів ЗЕД // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://tastrading.com.ua/ua/uktzed/>

Словник термінів.

Банківські надпечатки – додатково надрукований текст або графічне зображення на банкноті, цінному папері або інших знаках оплати після того, як вони були надруковані.

Банкнота – паперові знаки, які використовуються в якості засобів обігу. Сучасні паперові гроші забезпечені спеціальними системами захисту від підробки:

– технологічний захист, який включає в себе комплекс візуальних ознак справжності;

– поліграфічний захист, полягає в особливих прийомах друку, використанні оптичних ефектів, ...;

– фізико-хімічний захист базується на використанні люмінофорів, інфрачервоних та магнітних матеріалів;

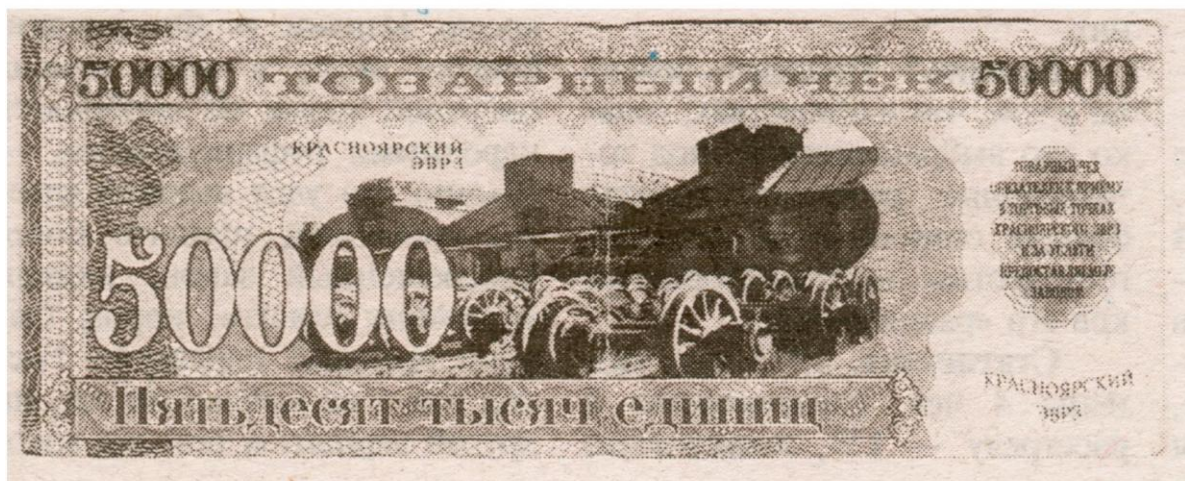
– приховані ознаки захисту, які відомі лише виробникам банкноти та вузькому колу фахівців Центрального банку. Визначаються спеціальними детекторами сортувальних машин та експертно-криміналістичними комплексами.

Боністика (походить від французького *bonistique*) – спеціальна (допоміжна) історична дисципліна, яка вивчає грошові знаки і бони, які вийшли з обігу, як історичні документи, які відображають економічне та політичне положення суспільства.

Бони (від французького *bon*, латинню *bonus*) – 1) короткотермінові боргові зобов'язання, які випускає скарбниця, муніципальний орган або приватна фірма. Виконує роль сурогатних розмінних грошей. У Франції так називають банківські чеки, поштові та інші документи.

2) паперові гроші, які вийшли з вжитку та стали предметом колекціонування.

В Радянському Союзі замість терміну “бон” офіційно використовувався “чек”, який можна було обміняти на товари по фіксованому курсу в спеціальних крамницях, наприклад в московській “Берёзке”. Подібні чеки були мрією багатьох громадян СРСР, хоча слід зазначити, що більшість населення Радянського Союзу ніколи про них не чула. Своєрідна реанімація бонів відбулася на окремих підприємствах в роки “лихих 90-х”. В той час працівникам замість грошей видавали подібні товарні чеки на певну кількість одиниць. Прикладом служить “Товарный чек на 50000 одиниць Красноярского электровагоноремонтного завода”

Вензель – поєднання першої літери імені правителя, його порядкового номера та корони, яка вказує його титул (герцог, король, імператор, тощо).

Основа – матеріал, з якого виготовлено виріб.

Філігрань – (водяний знак), зображення на папері, яке можна побачити лише на просвіт. Використовується для виготовлення документів, грошей, цінних паперів, щоб уникнути підробки.